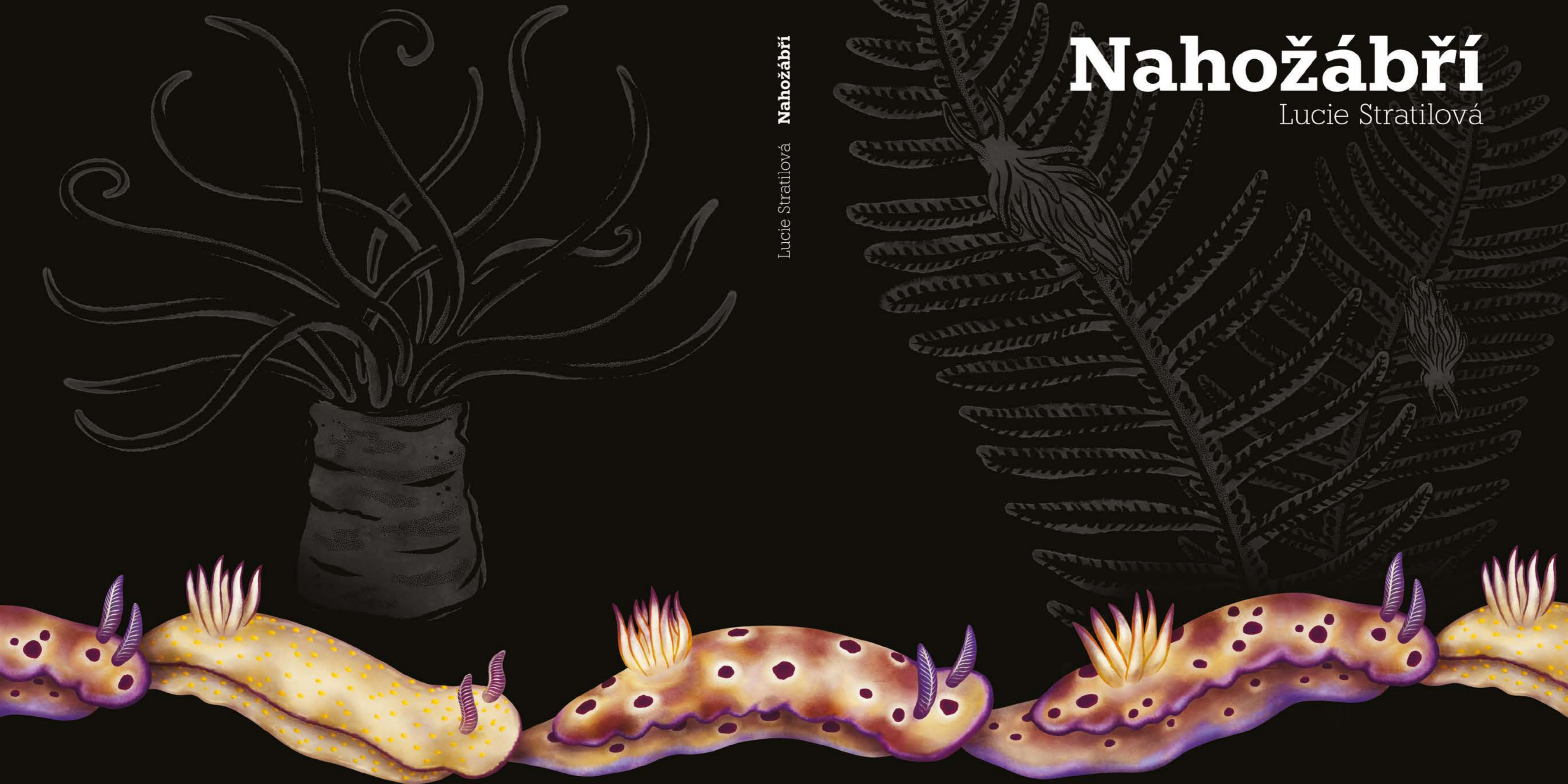

Nahožábří

Lucie Stratilová

Lucie Stratilová **Nahožábří**

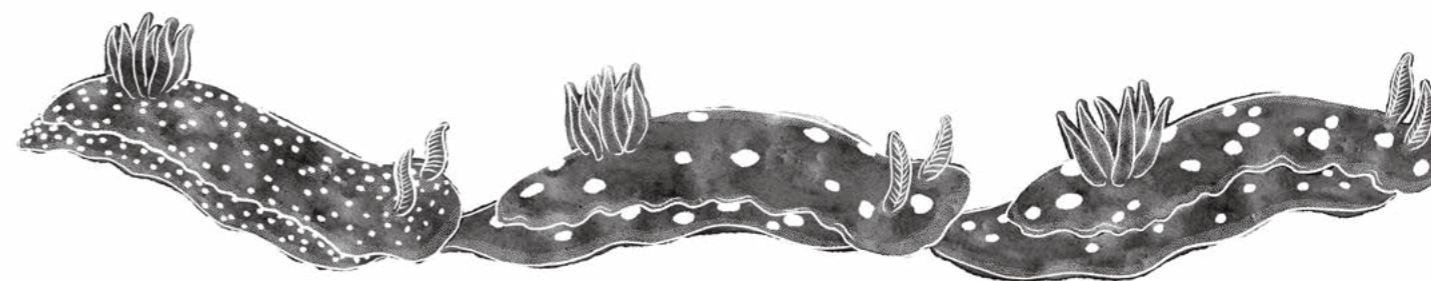
Nahožábří

Lucie Stratilová

Nahožábří

Lucie Stratilová

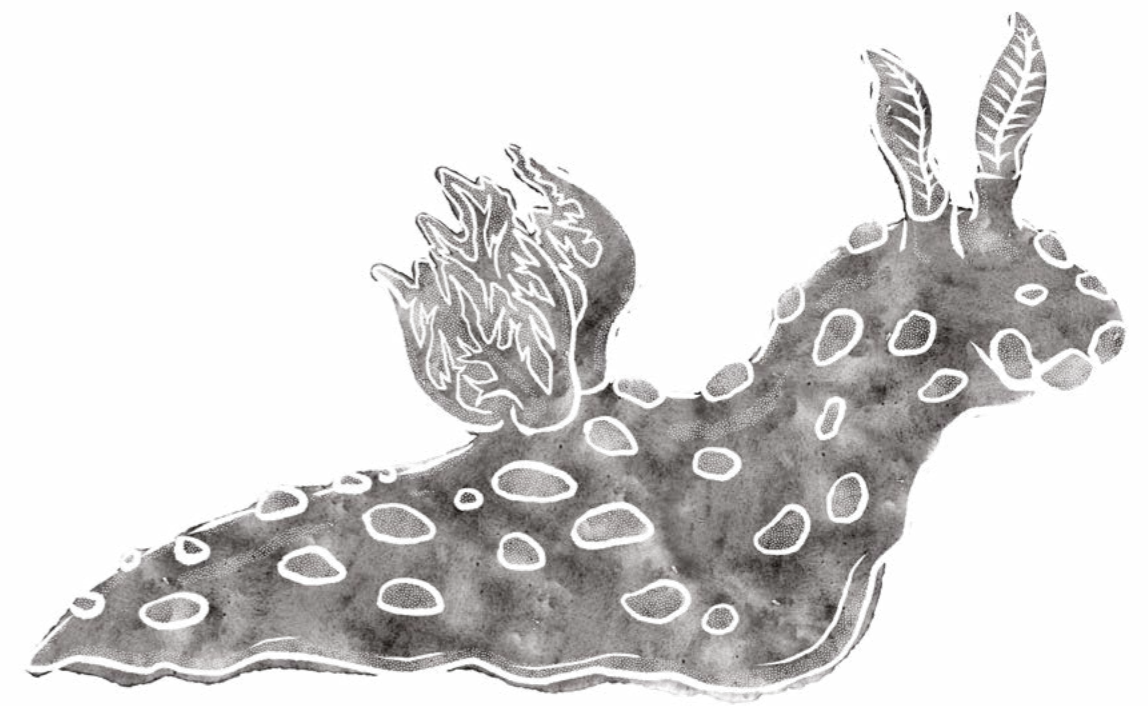

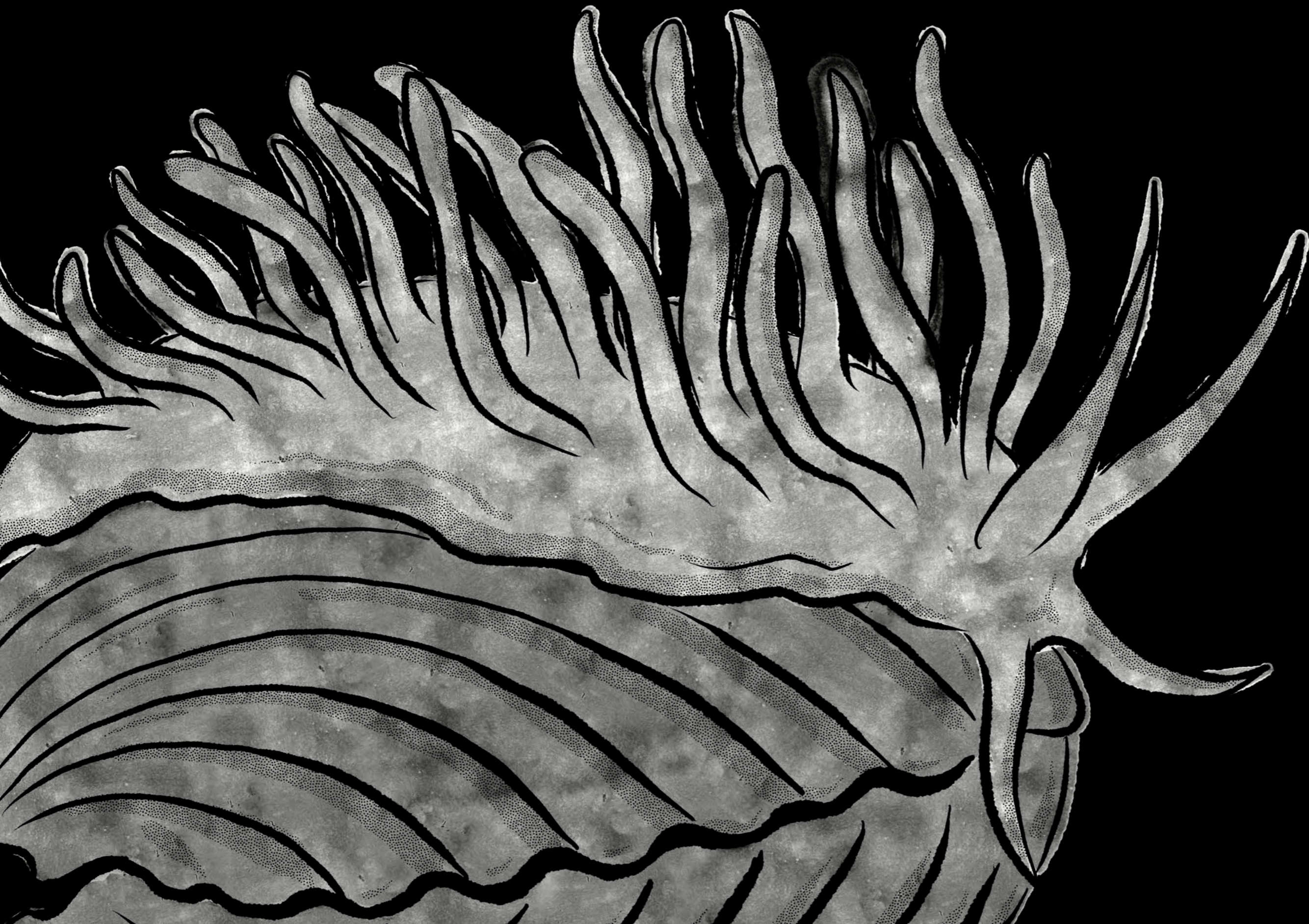
Úvod

Slimáka snad viděl v životě každý. Potkáváme je při procházce po louce, kdy se na ně, většinou neúspěšně, snažíme nešlápnout. Při zahradničení se jich urputně, avšak také často neúspěšně, pokoušíme zbavit. A některé z nás se ve škole snažili naučit, že tvorové, kterým „slimáci“ všichni běžně říkáme, vůbec slimáci nejsou, neúspěšně. Ale kdo z nás kdy viděl mořského slimáka? Cože? To existuje? Co jsou zač? Kde a jak žijí? A jak vůbec takové vodní potvůrky vypadají? Pojďme se podívat na život těchto fascinujících nahožábřých plžů!

Zařazení

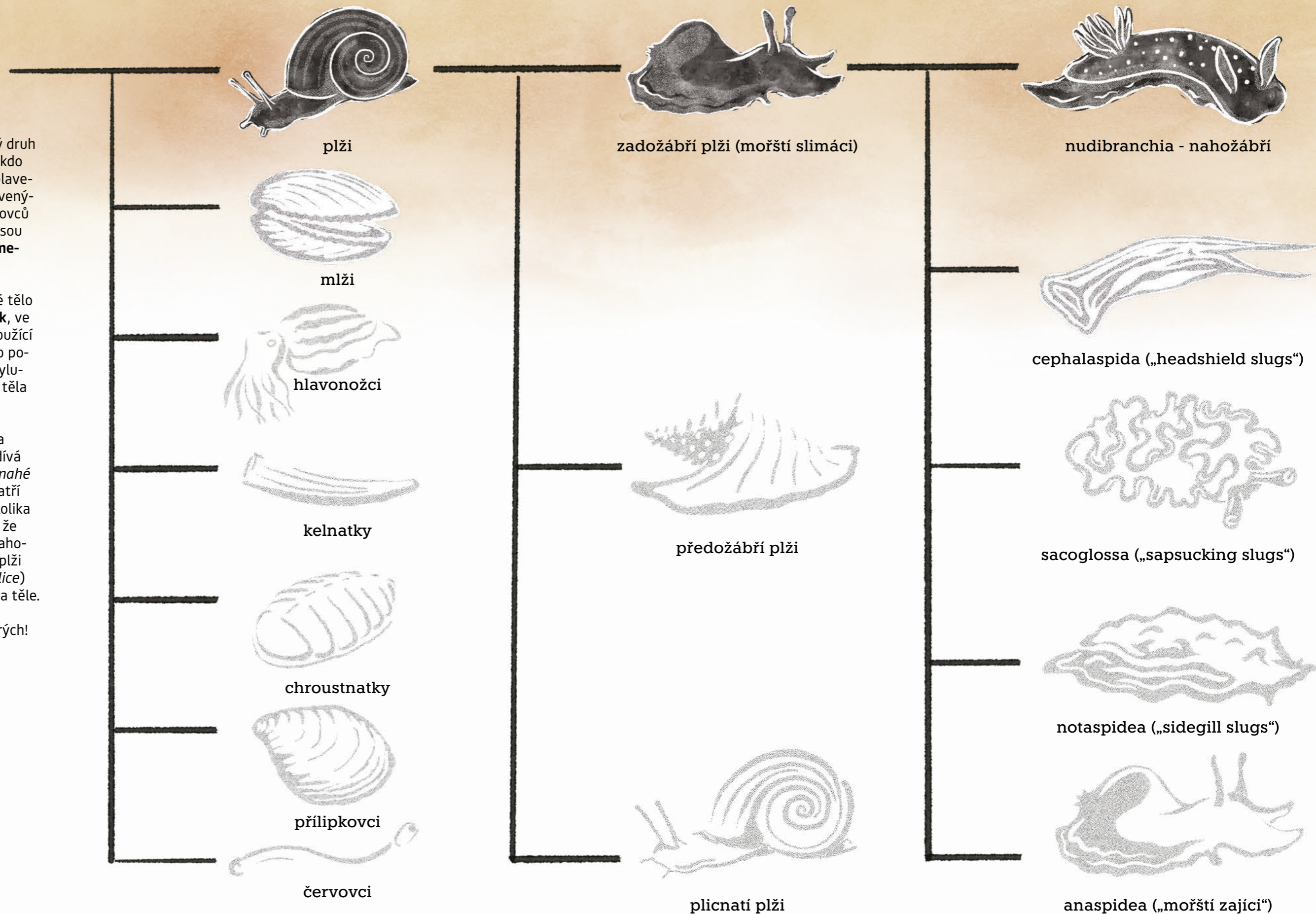
Měkkýši

Při slově „měkkýš“ se člověku nejspíš vybaví některý druh suchozemských plžů, třeba hlemýžď nebo plzák. Někdo si možná vzpomene na dovolenou u moře a sběr vyplavečných schránek mlžů, ze kterých se hojně vyrábějí suvenýry. Měkkýšů je však celá řada, od primitivních přílipkovců po inteligentní hlavonožce. Je jich dokonce tolik, že jsou po členovcích **druhým nepočtenějším živočišným kmenem** na zemi.

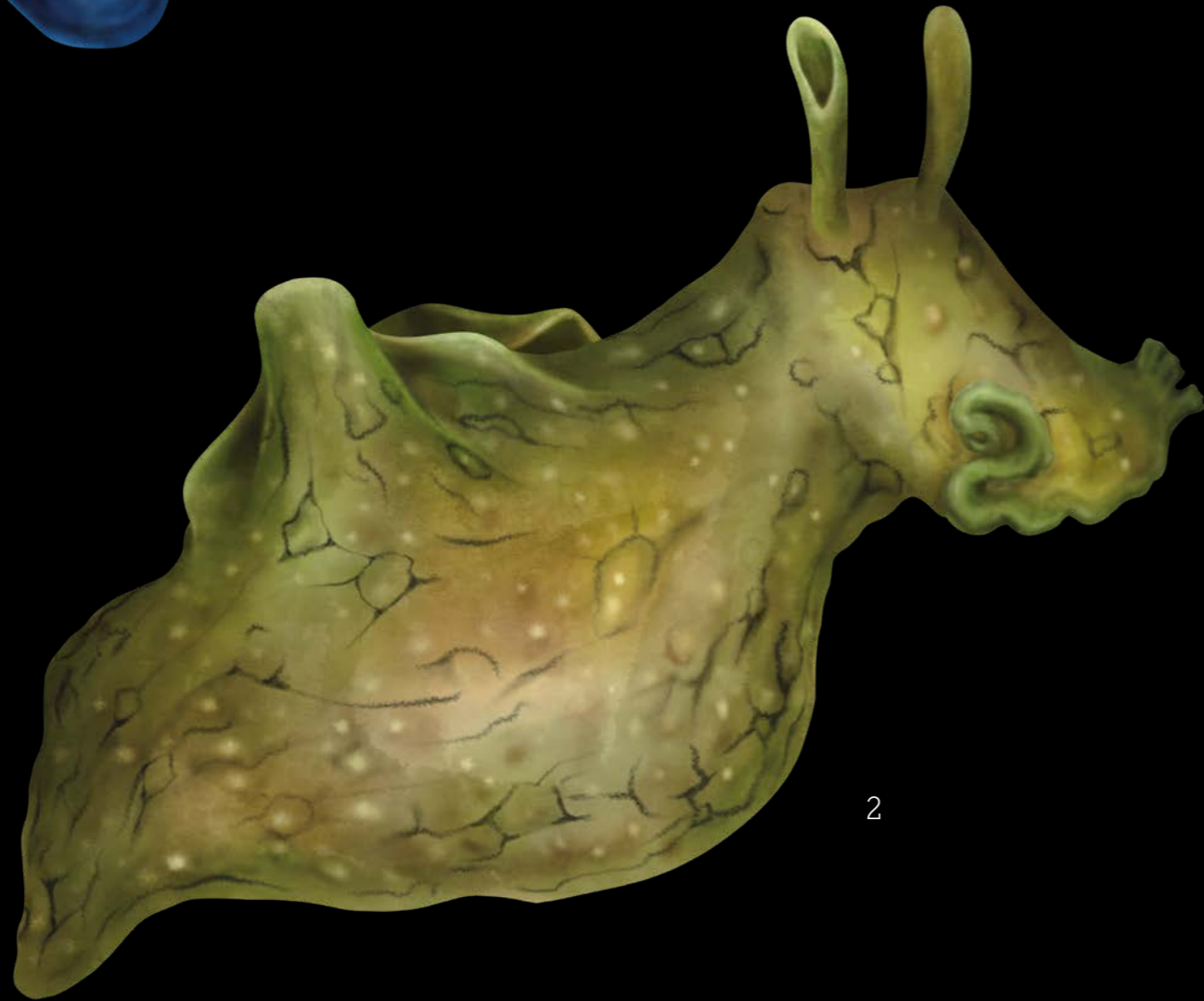
Měkkýši patří mezi **bezobratlé** živočichy. Mají měkké tělo bez končetin, které tvoří tři hlavní části - **útrobní vak**, ve kterém je uložena většina orgánů, **svalnatá noha** sloužící k pohybu a **hlava**, smyslové centrum. Tělo je pokryto pokožkou se slizovými žlázami, která u mnoha druhů vylučuje na hřbetě vápenitou schránku. Stavba a vzhled těla jednotlivých skupin se však může velmi lišit.

V této knize se však zaměříme na **plže**, konkrétně na **nahožábří**. Ačkoli se nahožábřím plžům často přezdívá „**mořští slimáci**“, o slimáky (rozuměj: *suchozemské nahé plže*), jak si je většina z nás představí, se nejedná. Patří sice do stejného kmene, mezi měkkýše, ovšem v několika věcech se zásadně liší. Nejpatrnějším rozdílem je to, že slimáci žijí na souši a dýchají plicemi, zatímco naši nahožábří plži jsou pouze vodní a dýchají **žábrami**. Vodní plži se obecně dělí na předožábří (např. *bahenky*, *homolice*) a **zadožábří** (mořští slimáci) podle umístění žaber na těle.

Momentálně je objeveno přes **3 000 druhů** nahožábřích!

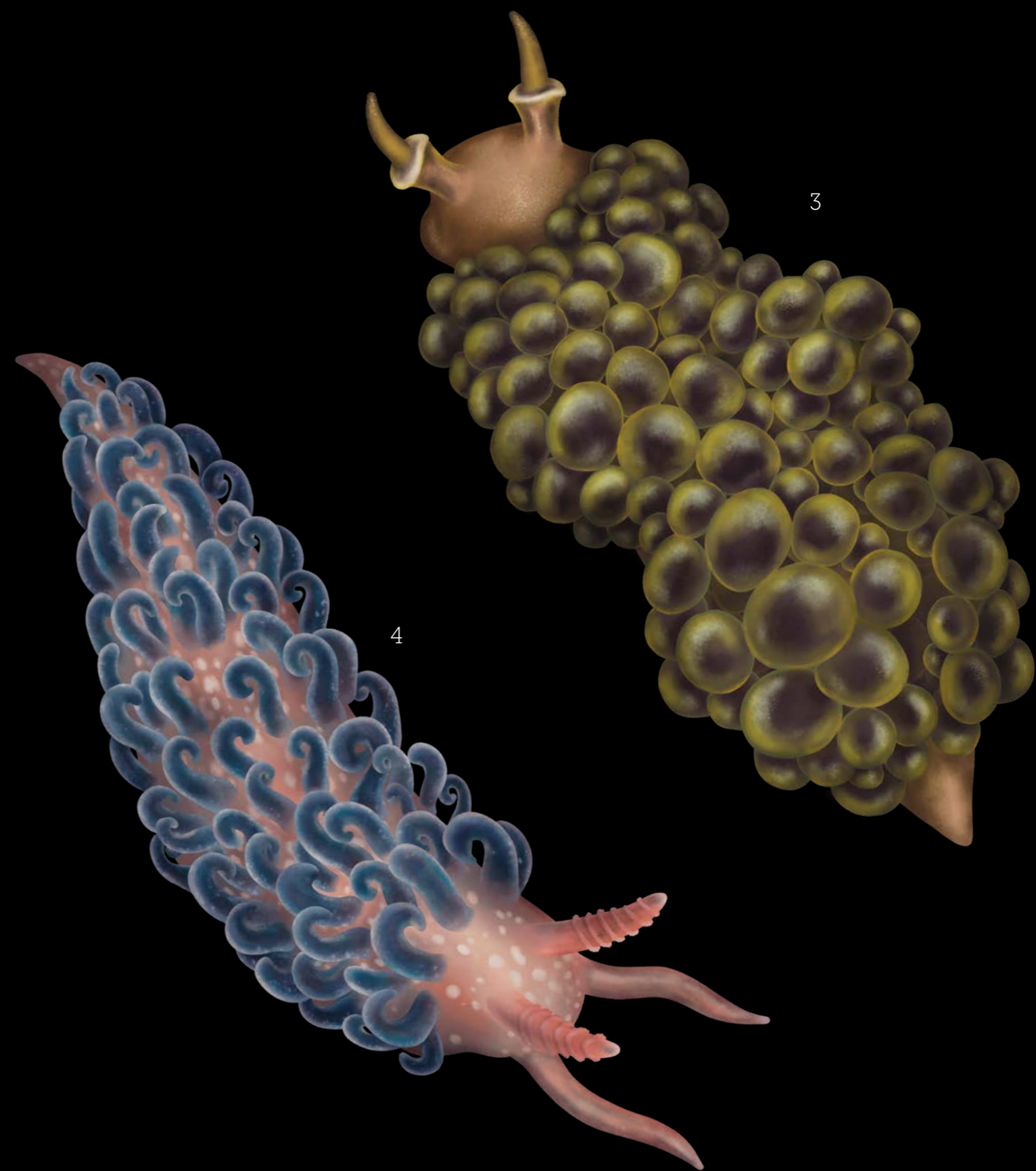

Zadožábří plži:
1: *Cephalaspida*, 2: *Anaspidea*, 3: *Sacoglossa*, 4: *Notaspidea*

Nahožábří plži:

1: *Gymnodoris rubropapulosa*, 2: *Dirona albolineata*, 3: *Doto* sp., 4: *Spurilla braziliiana*

Kde žijí měkkýši?

Ačkoli můžeme měkkýše najít na souši i ve sladké vodě, domovem výrazné většiny druhů je voda slaná. Měkkýši dokonce tvoří 23 % ze všech objevených mořských živočichů, jsou tedy největším mořským kmenem. K životu na souši se přizpůsobili pouze někteří plži. A zatímco někteří měkkýši plavou volným oceánem, jiní žijí celý život u dna či přímo zahrabaní v substrátu.

Hlavonožci jsou nepokročilejší třídou měkkýšů. Žijí ve všech oblastech světových oceánů, v rozmanitých hloubkách - od hlubokomořských plošin po volné moře.
příklad: sépie obecná

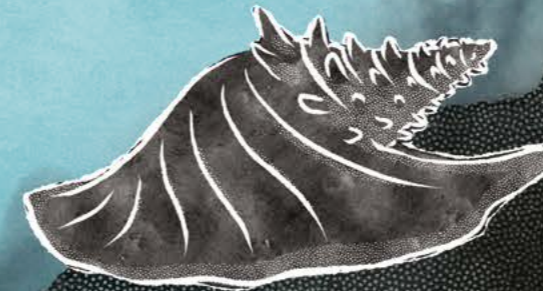
Přilipkovci jsou prastarou primitivní skupinou mořských měkkýšů žijících v hlubinách u pobřeží Mexika.

Červovci jsou červům podobní měkkýši žijící na mořském dně. Přestože většina druhů nepřesáhne 5 cm, někteří jedinci mohou dorůst délky až 30 cm.

Vodní plže můžeme najít jak ve slaných, tak ve sladkých vodách. Většinou dýchají žábrami. Daří se jim zejména v oblastech pevninského svahu a úpatí - ne moc mělko, ne moc hluboko.
příklad: křídlatec velký

Kelnatky žijí v pobřežních oblastech téměř celé zahrabané v bahně, ze kterého vystrkují pouze drobná chapadélka.

Suchozemští plži dýchají plicemi. Vyskytují se téměř po celém světě, včetně pouští a některých polárních oblastí.
příklad: hlemýžď zahradní

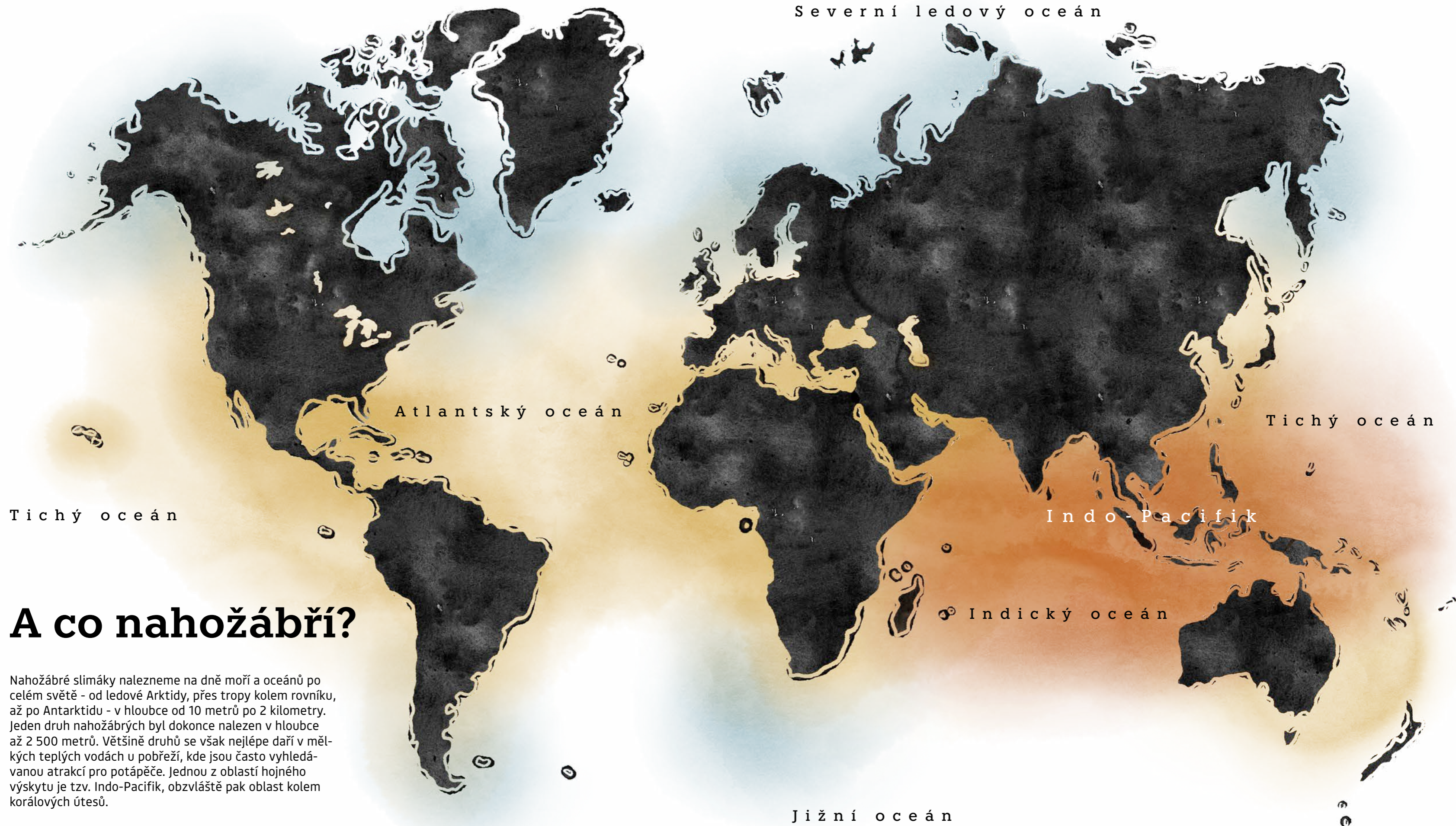

Mlžům se daří ve sladké i slané vodě. Často žijí přisedlí na podkladu, nebo zahrabaní do měkkého sedimentu na dně.
příklad: srdcovka jedlá

Chroustnatky žijí u mořského dna po celém světě. Nejraději mají kamenité podloží. Nalezneme je především v přílivové oblasti moří.
příklad: chroustnatka čárkovaná

A co nahožábří?

Nahožábré slimáky nalezneme na dně moří a oceánů po celém světě - od ledové Arktidy, přes tropy kolem rovníku, až po Antarktidu - v hloubce od 10 metrů po 2 kilometry. Jeden druh nahožábřích byl dokonce nalezen v hloubce až 2 500 metrů. Většině druhů se však nejlépe daří v mělkých teplých vodách u pobřeží, kde jsou často vyhledávanou atrakcí pro potápěče. Jednou z oblastí hojného výskytu je tzv. Indo-Pacifik, obzvláště pak oblast kolem korálových útesů.

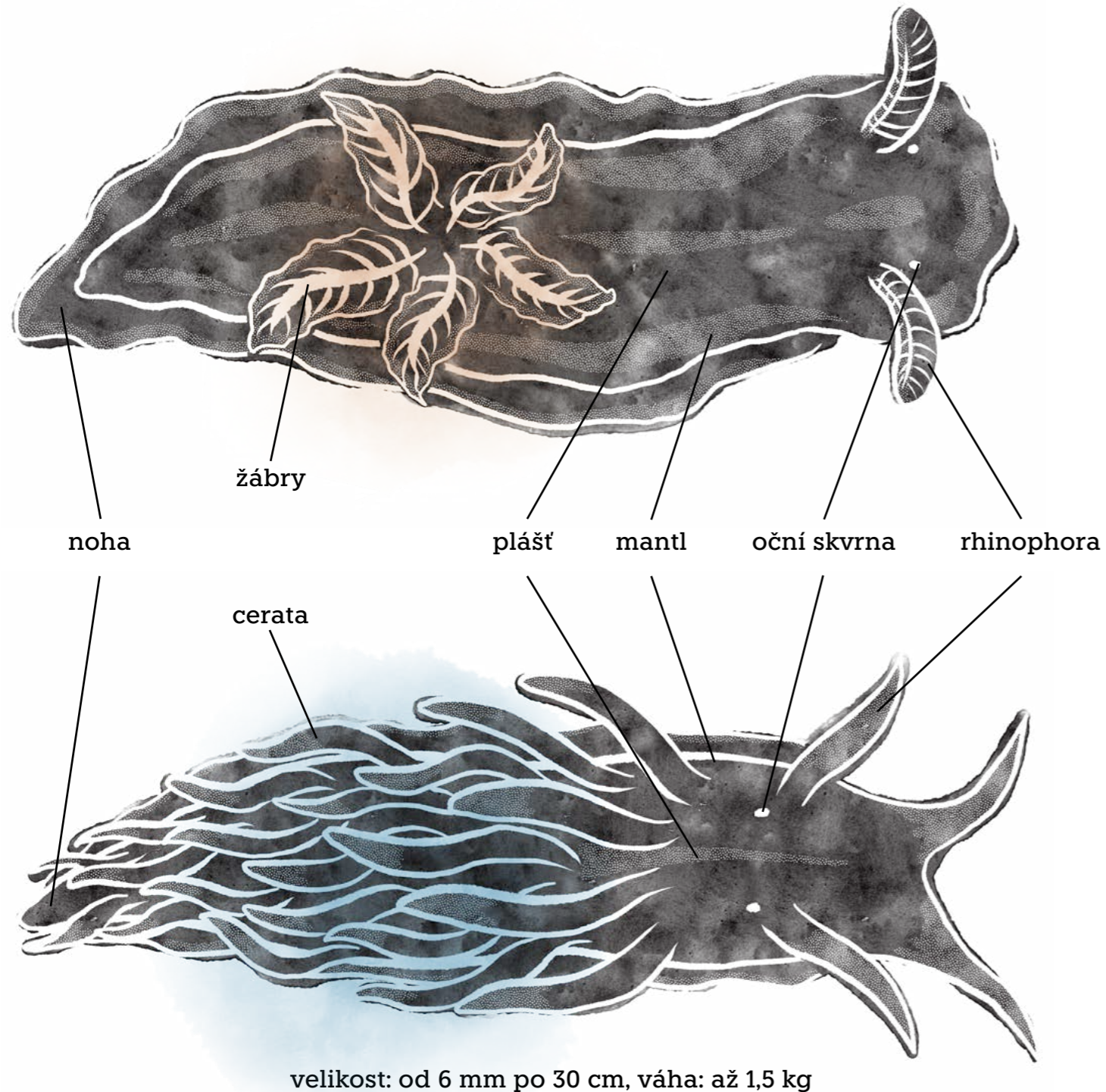
Anatomie a pohyb

Anatomie

Dvěma hlavními, největšími, skupinami nahožábřích jsou slimáci **doridní** a **aeolidní**. Stavba jejich těla se již na první pohled odlišuje. Avšak i v rámci těchto podřádů pozorujeme širokou škálu **různorodých tvarů** a **rozmanitých barev** jedinců. Proto je někdy i pro profesionála složité jednotlivé druhy odlišit.

velikost: od 6 mm po 30 cm, váha: až 1,5 kg

Žábry

Doridní nahožábří **dýchají nekrytými žábry** usazenými na zadní straně těla, za srdcem. Odtud také pochází název jak podtřídy, zadožábří, tak i samotného řádu nahožábřích. Některé druhy dokáží v případě ohrožení žábry **zatáhnout** do kožního vaku na zádech.

Zádové výběžky

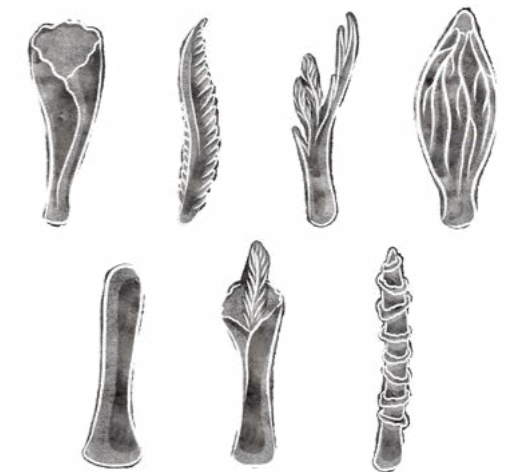
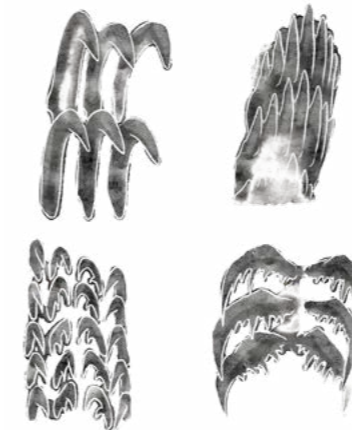
tzv. *cerata*

Někteří - především aeolidní - nahožábří mají vrchní a boční části těla porostlé výběžky různých tvarů. Tyto výběžky slouží k **dýchání** a jako rozšíření **trávicího traktu**. Některá cerata mohou ukrývat žahavé buňky či fotosyntetizující jednobuněčné řasy.

Tykadla

tzv. *rhinophore*

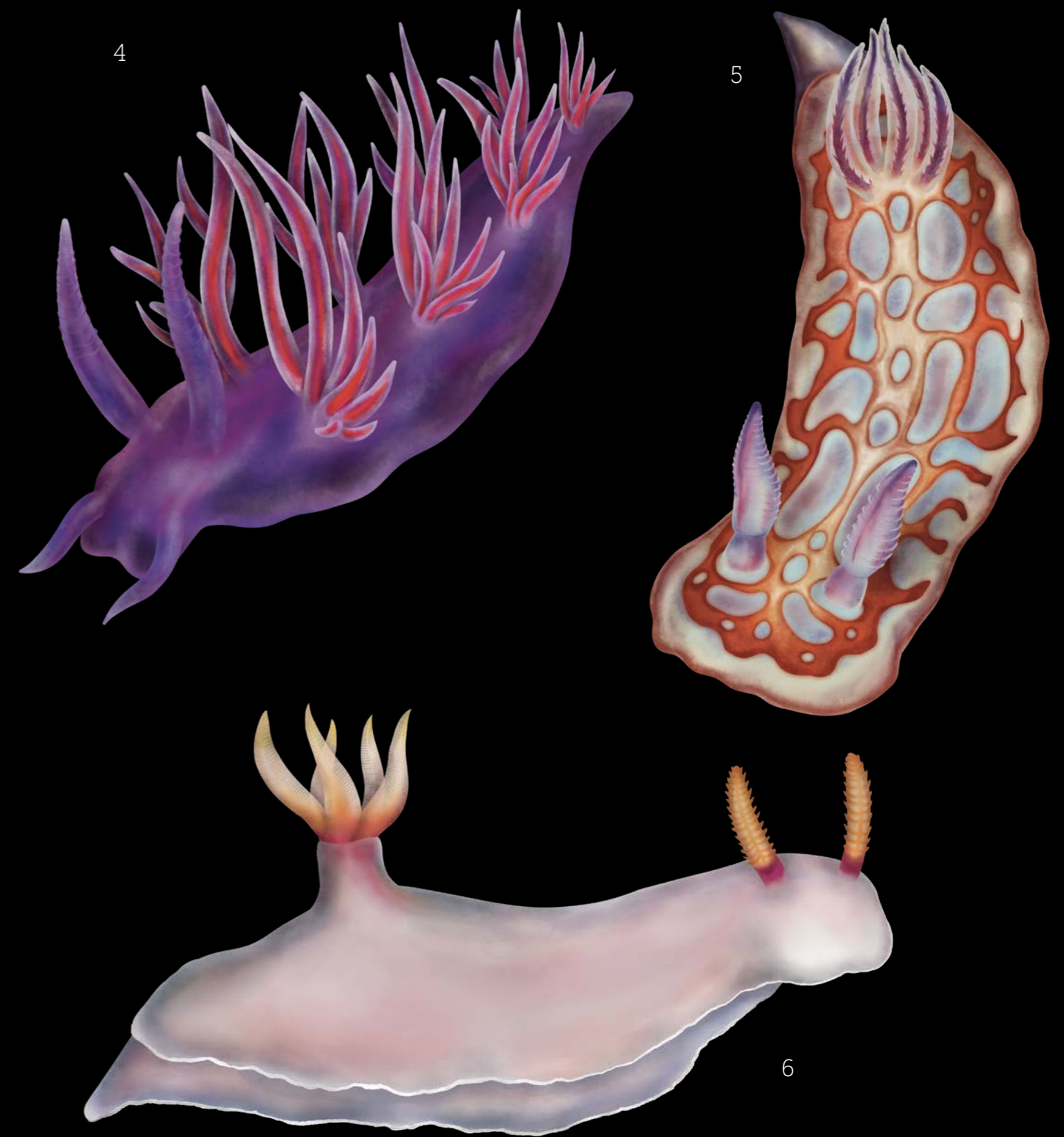
Tykadla umístěná na vrchní straně hlavy slouží jako **chemoreceptory**. Zachycují chemické látky rozpuštěné ve vodě, vnímají tak čich a chuť. Umožňují nahožábřím **orientaci** v prostoru a **vyhledávání** potravy i ostatních živočichů.

Ústní ústrojí

V ústní dutině většiny nahožábřích nalezneme **radulu**. Radula se dá přirovnat k **ozubenému jazýčku**, který při krmení pomáhá škrábat či odřezávat kusy potravy. V okolí úst se mohou nacházet i tzv. **orální chapadla**, která pomáhají mimo jiné k vyhledání potravy.

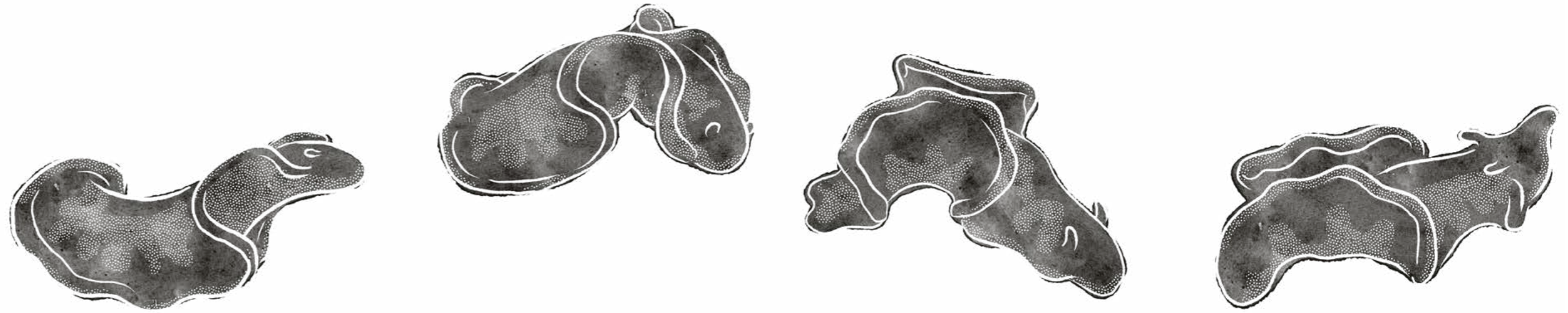
1: *Miamiira magnifica*, 2: *Tambja kava*, 3: *Stilliger* sp.,
4: *Coryphellina exoptata*, 5: *Felimida clenchi*, 6: *Hypselodoris bullockii*

Pohyb

Plavání

U mnoha druhů mořských slimáků se vyvinula schopnost plavání. Ačkoli někteří zadožábří plži jsou schopni plavat i na delší vzdálenosti, u většiny nejde ani tak o primární způsob pohybu, jako spíše o rychlý **únikový manévr**. Jedním z výborných plavců je například **šestižábřelec červený**, pro svůj charakteristický pohyb přezdíváný „španělská tanečnice“.

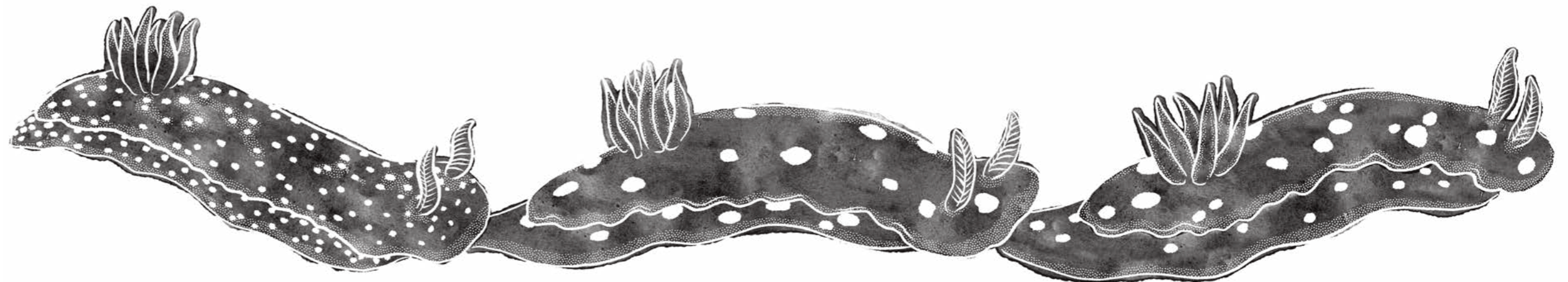

Plazení

Slimáci se po dně plazí pomocí svalnaté „nohy“ na spodní straně těla. Zatínáním svalů je docílen **vlnitý pohyb** chodidla, který posunuje plže vpřed. V pohybu napomáhá i **slizová vrstva** vylučovaná specializovanými buňkami na chodidle a krátké brvy, které zajišťují klouzavý pohyb po jejich slizové cestičce.

Řazení

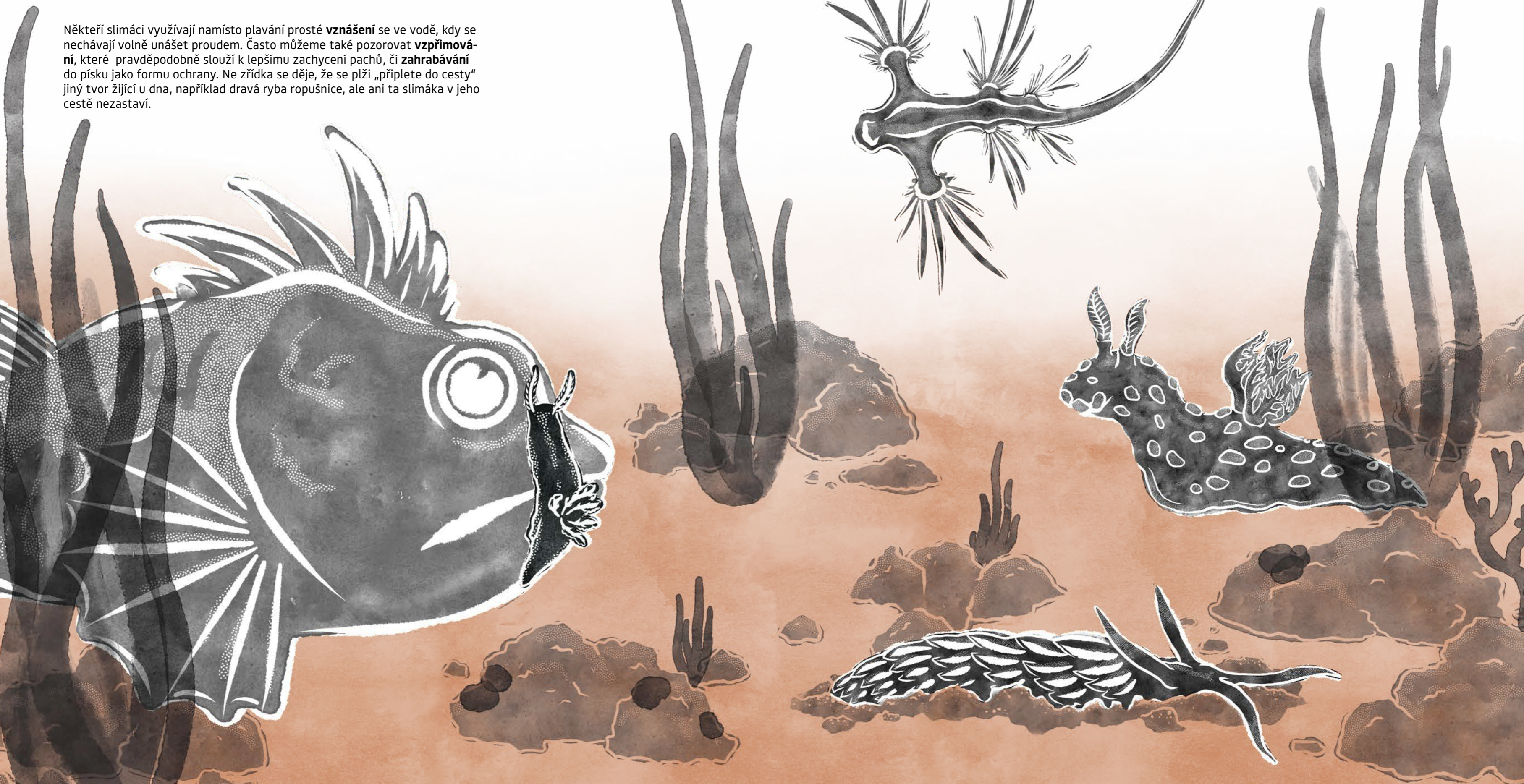
Mnozí zadožábří se účastní zvláštního druhu pohybu, při kterém se za jednoho slimáka připojí další, patrně pomocí smyslových ústních chapadel, a následuje ho v jeho cestě. Nejčastěji toto řazení probíhá **v páru**, avšak byly zdokumentovány i **trojice** či **čtveřice** za sebou se plazících zadožábřích plžů.

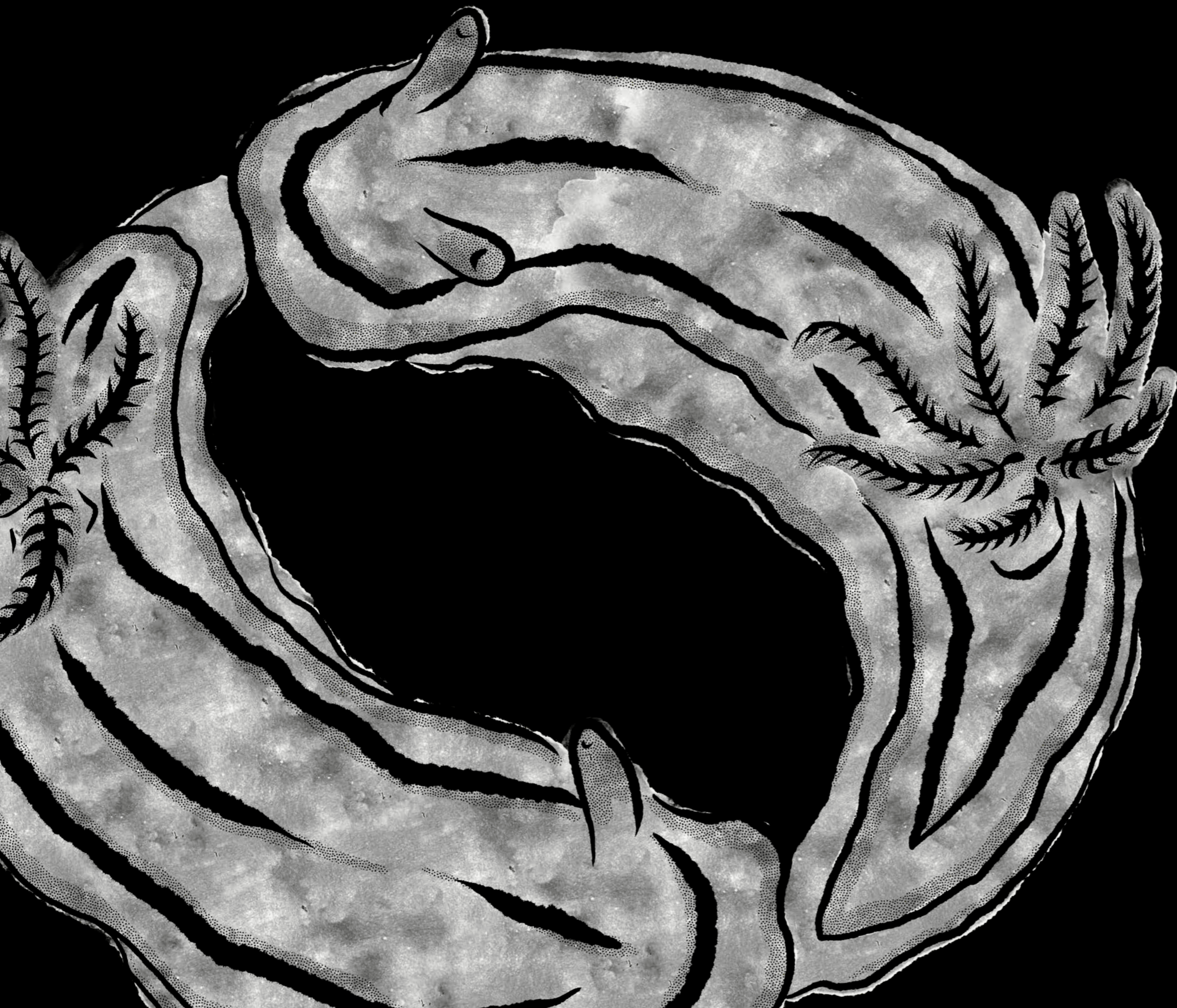
Co ještě dělají?

Někteří slimáci využívají namísto plavání prostě **vznášení** se ve vodě, kdy se nechávají volně unášet proudem. Často můžeme také pozorovat **vzpřimování**, které pravděpodobně slouží k lepšímu zachycení pachů, či **zahrabávání** do písku jako formu ochrany. Ne zřídka se děje, že se plži „připlete do cesty“ jiný tvor žijící u dna, například dravá ryba ropušnice, ale ani ta slimáka v jeho cestě nezastaví.

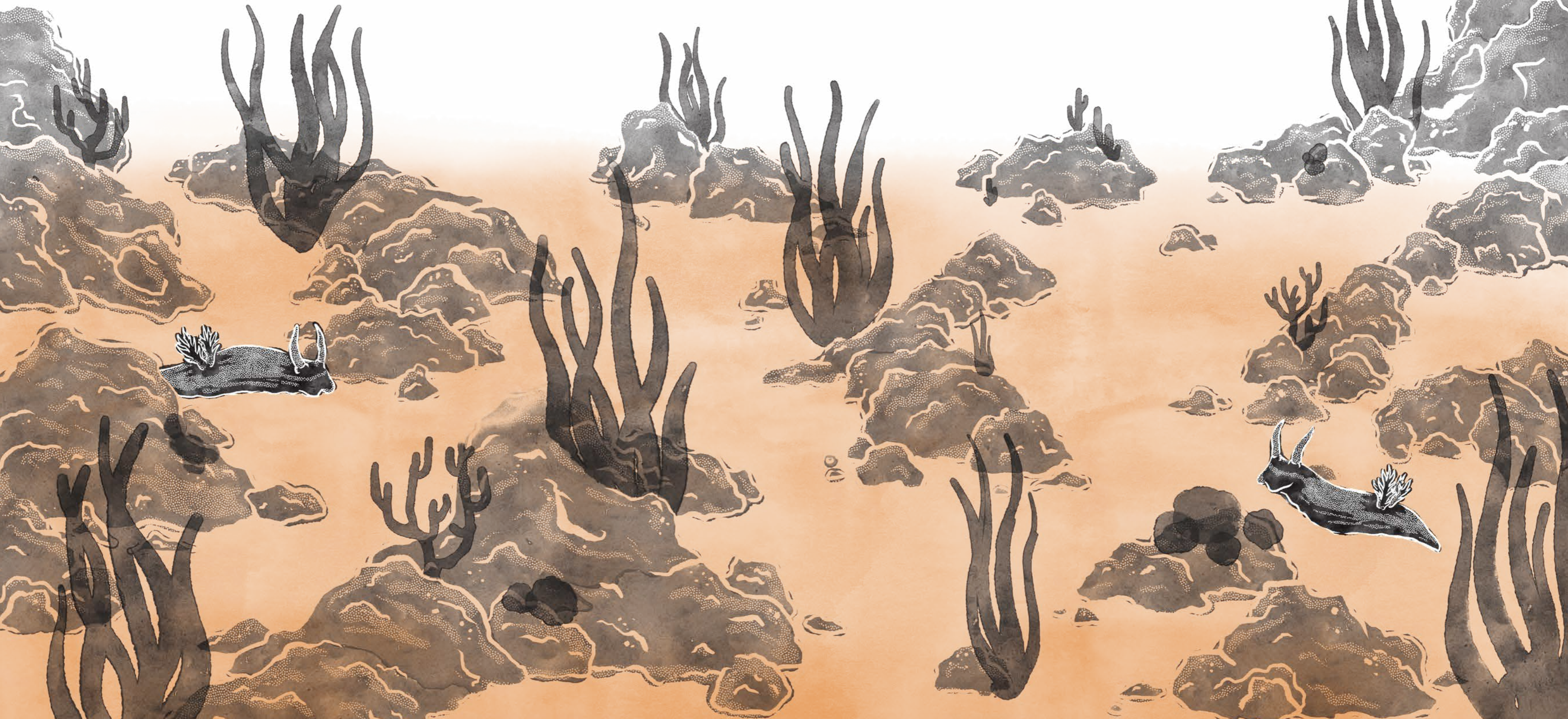
Život a soužití

Samotáři...

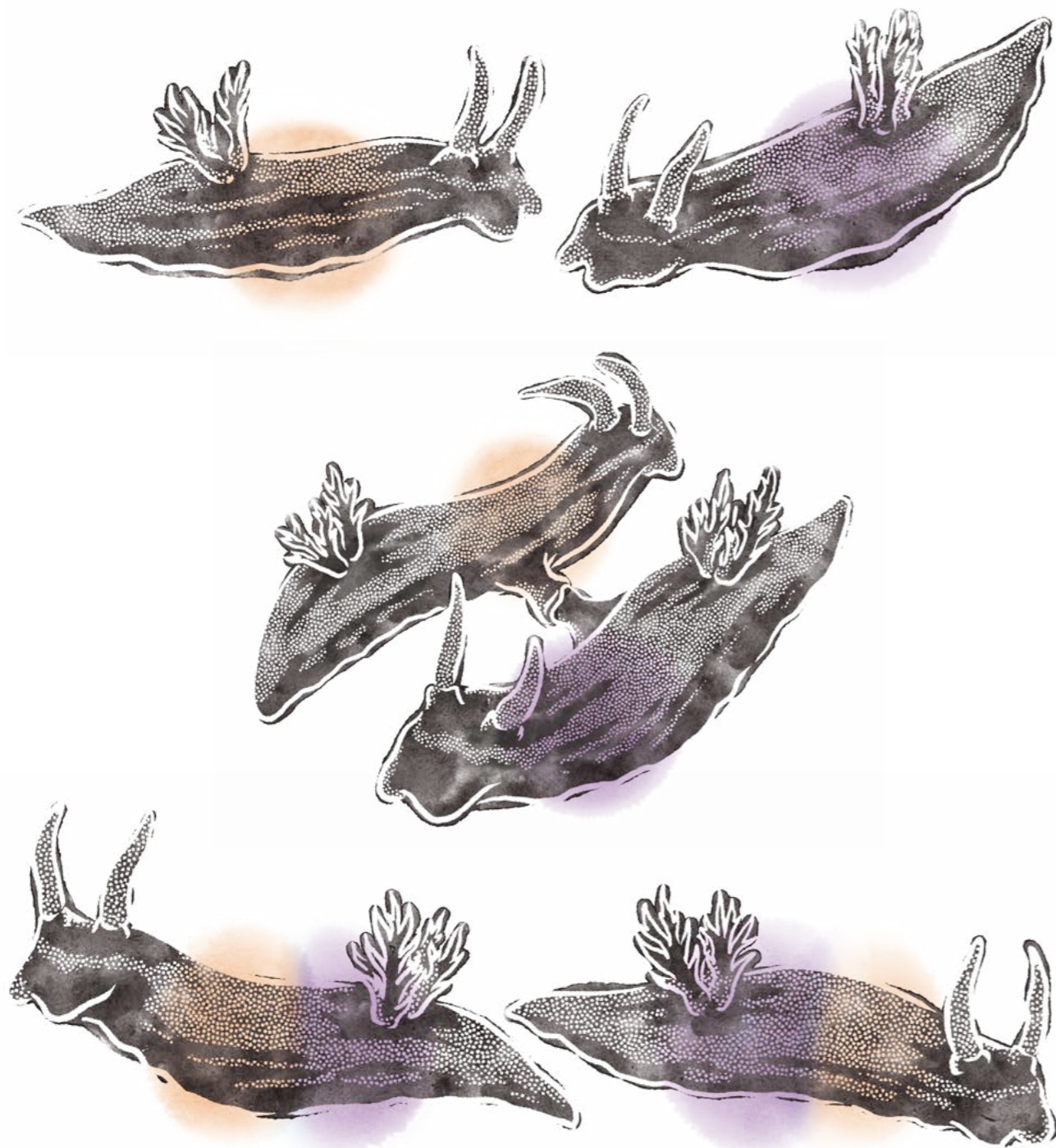
Nahožábří žijí samotářským životem na dně moře a dožívají se věku **od pár měsíců do jednoho roku**. Vzhledem k tomu, že život nahožábřích opravdu není moc dlouhý, jedinec má po dosažení dospělosti jen několik dní až měsíců pro nalezení vhodného partnera pro páření.

Páření

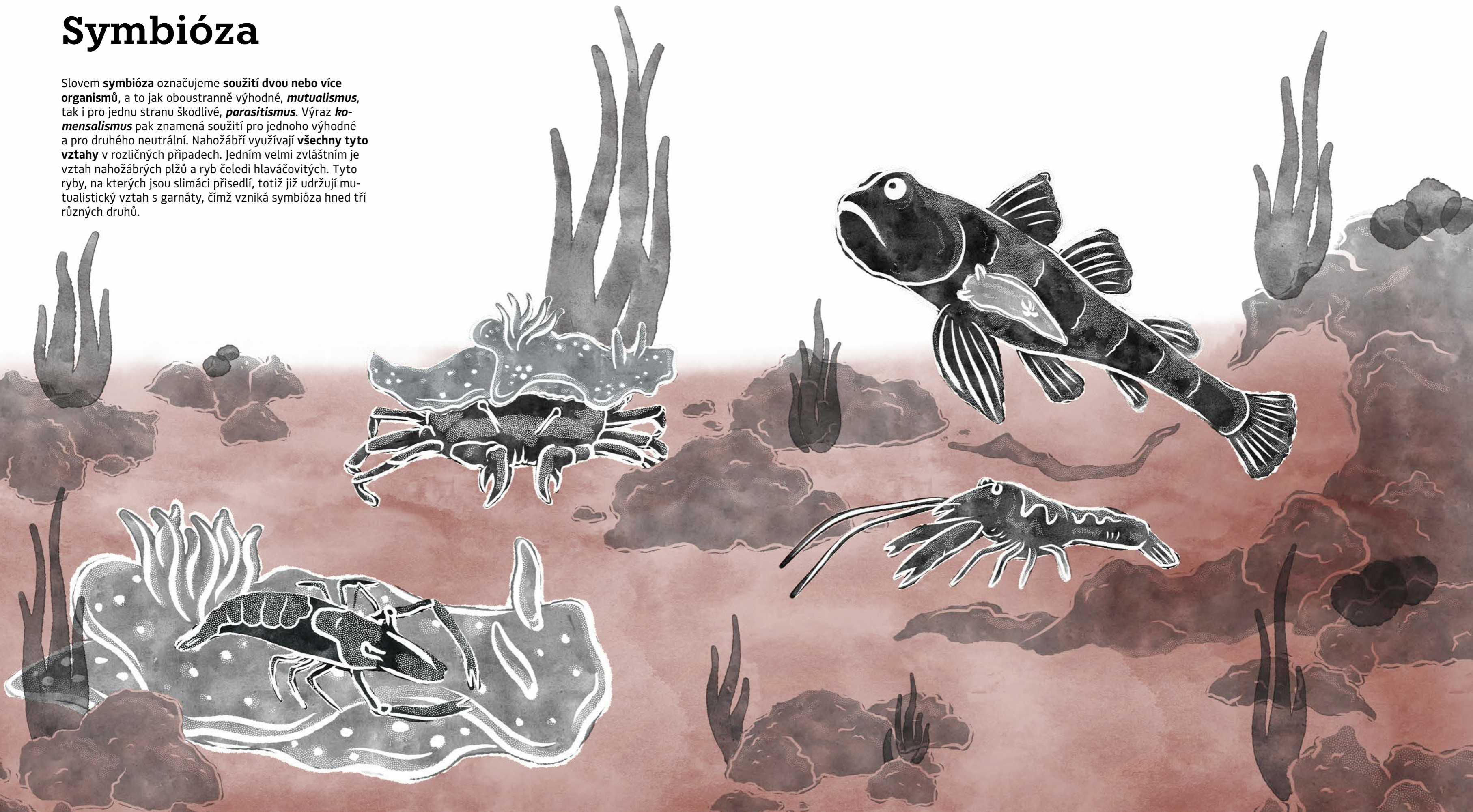
Všichni nahožábří slimáci jsou **hermafroditi**. To znamená, že jeden živočich produkuje **samčí i samičí** pohlavní buňky **zároveň**. Přesto je pro rozmnožování potřeba, aby si vajíčka a spermie dva jedinci vyměnili mezi sebou. Po oplození kladou slimáci vajíčka do slizem chráněných pestrobarevných shluků tvarem připomínajících **stuhy** či provázky. Snůška může obsahovat počet od jednoho až dvou vajíček po **několik milionů**.

Symbióza

Slovem **symbióza** označujeme **soužití dvou nebo více organismů**, a to jak oboustranně výhodné, *mutualismus*, tak i pro jednu stranu škodlivé, *parasitismus*. Výraz *komensalismus* pak znamená soužití pro jednoho výhodné a pro druhého neutrální. Nahožábří využívají **všechny tyto vztahy** v rozličných případech. Jedním velmi zvláštním je vztah nahožábřích plžů a ryb čeledi hlaváčovitých. Tyto ryby, na kterých jsou slimáci přisedlí, totiž již udržují mutualistický vztah s garnátý, čímž vzniká symbióza hned tří různých druhů.

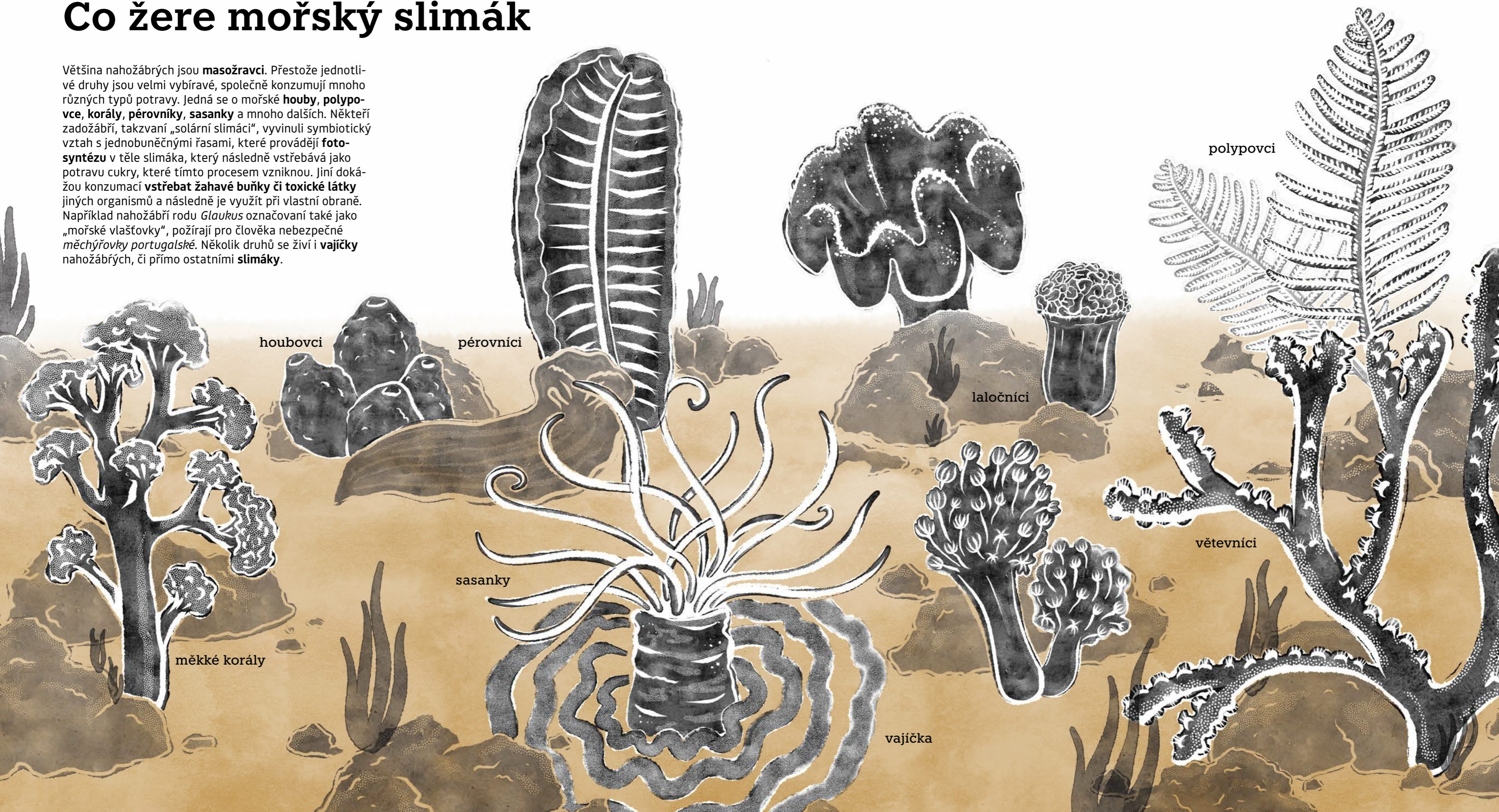
Potrava

Co žere mořský slimák

Většina nahožábřích jsou **masožravci**. Přestože jednotlivé druhy jsou velmi vybíravé, společně konzumují mnoho různých typů potravy. Jedná se o mořské **houby**, **polypovce**, **korály**, **pérovníky**, **sasanky** a mnoho dalších. Někteří zadožábří, takzvaní „solární slimáci“, vyvinuli symbiotický vztah s jednobuněčnými řasami, které provádějí **fotosyntézu** v těle slimáka, který následně vstřebává jako potravu cukry, které tímto procesem vzniknou. Jiní dokážou konzumací **vstřebat žahavé buňky či toxické látky** jiných organismů a následně je využít při vlastní obraně. Například nahožábří rodu *Glaukus* označovaní také jako „mořské vlaštovky“, požívají pro člověka nebezpečné **měchýřovky portugalské**. Několik druhů se živí i **vajíčky** nahožábřích, či přímo ostatními **slimáky**.

houbovci

pérovníci

laločníci

polypovci

větevníci

sasanky

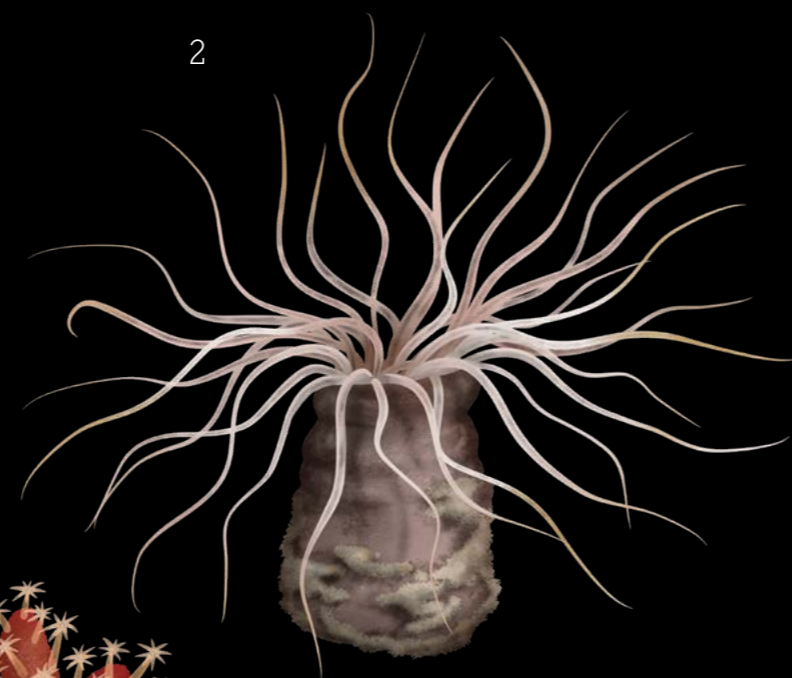
měkké korály

vajíčka

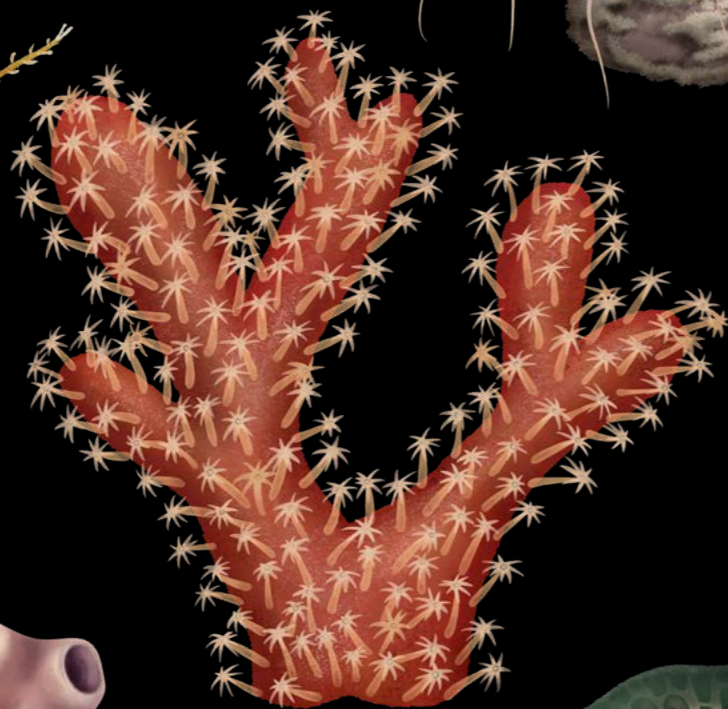

1

2

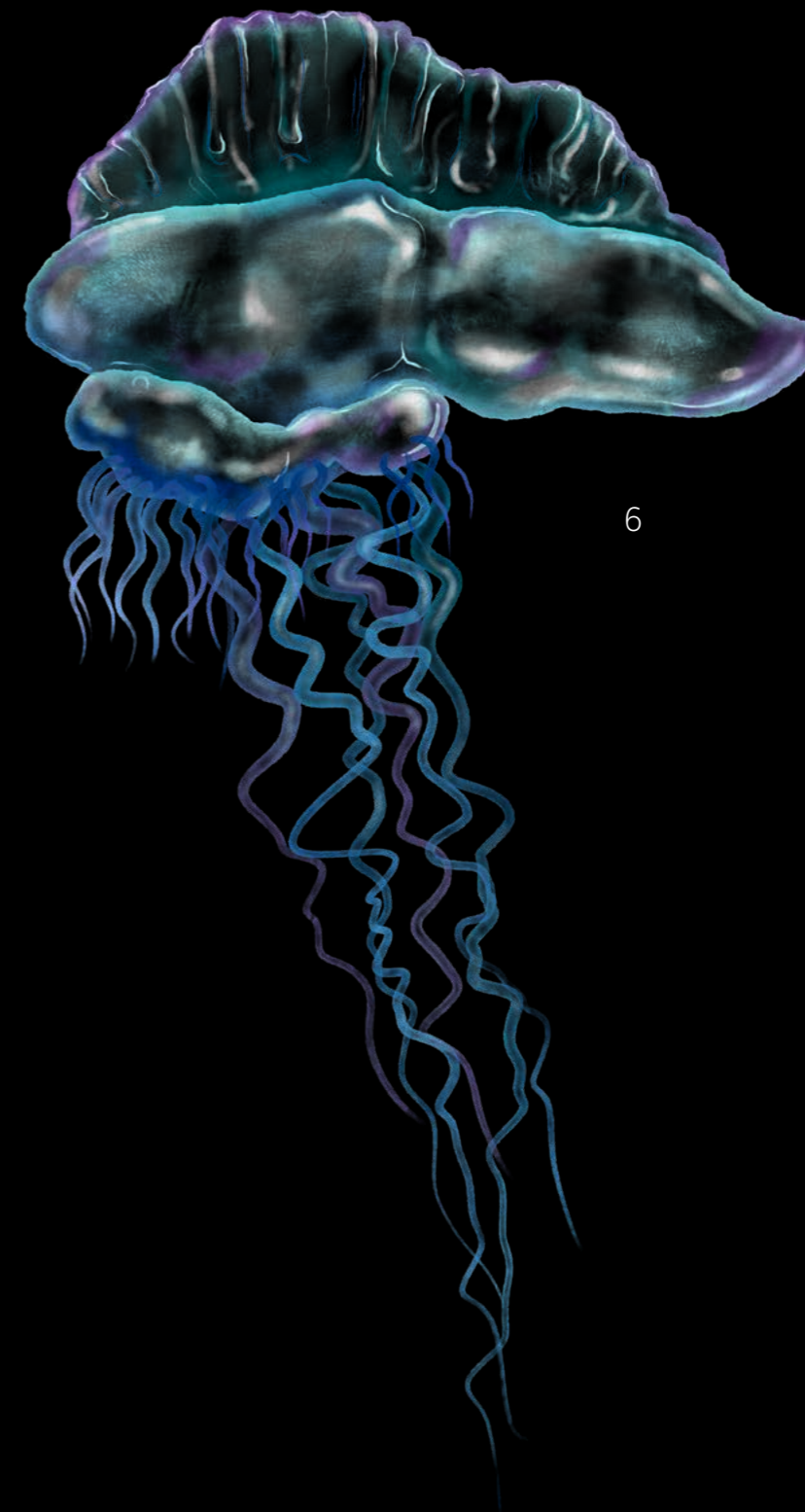
3

4

5

6

1: Polypovci (hydrozoa), 2: Sasanky (Actiniaria), 3: Korálnatci (Anthozoa), 4: Houbovci (Porifera), 5: Mechovci (bryozoa), 6: Trubýši (Siphonophora) - Měchýřovka portugalská

1

2

4

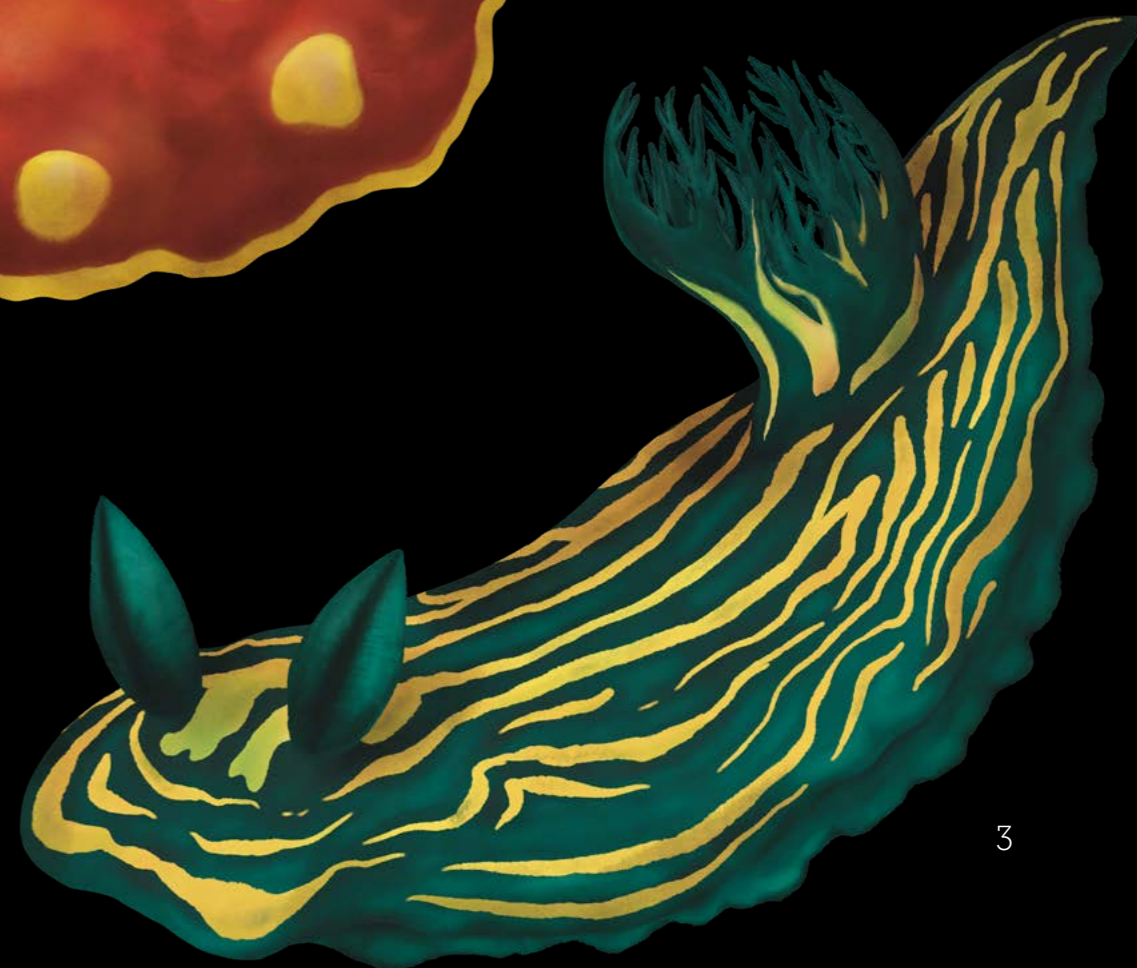
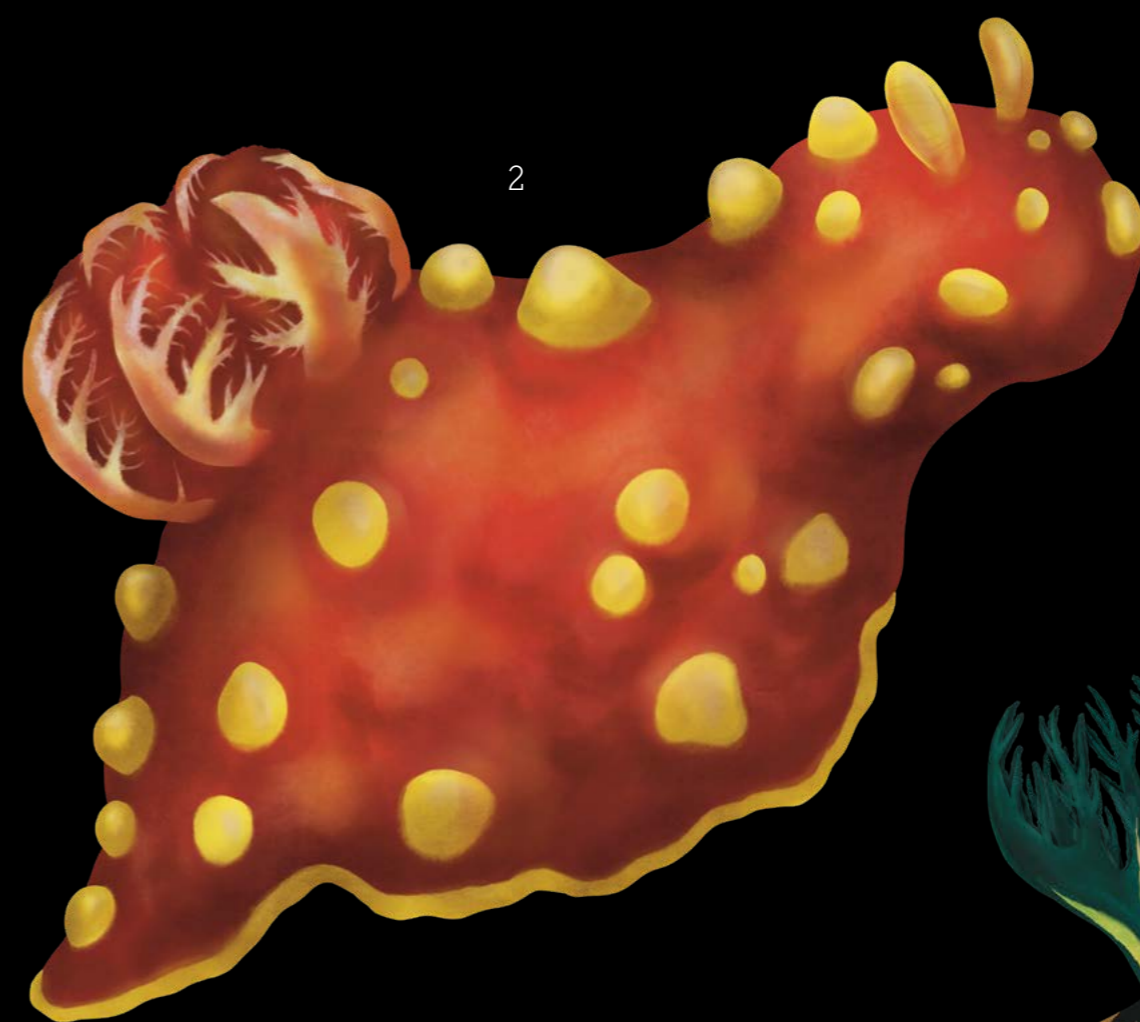
3

5

Čím se živi:
1: *Hypselodoris emma*, 2: *Notodoris minor* - houbovci
3: *Orienthella trilineata* - polypovci
4: *Phyllodesmium crypticum* - solární slimák
5: *Glaucus atlanticus* - trubýši

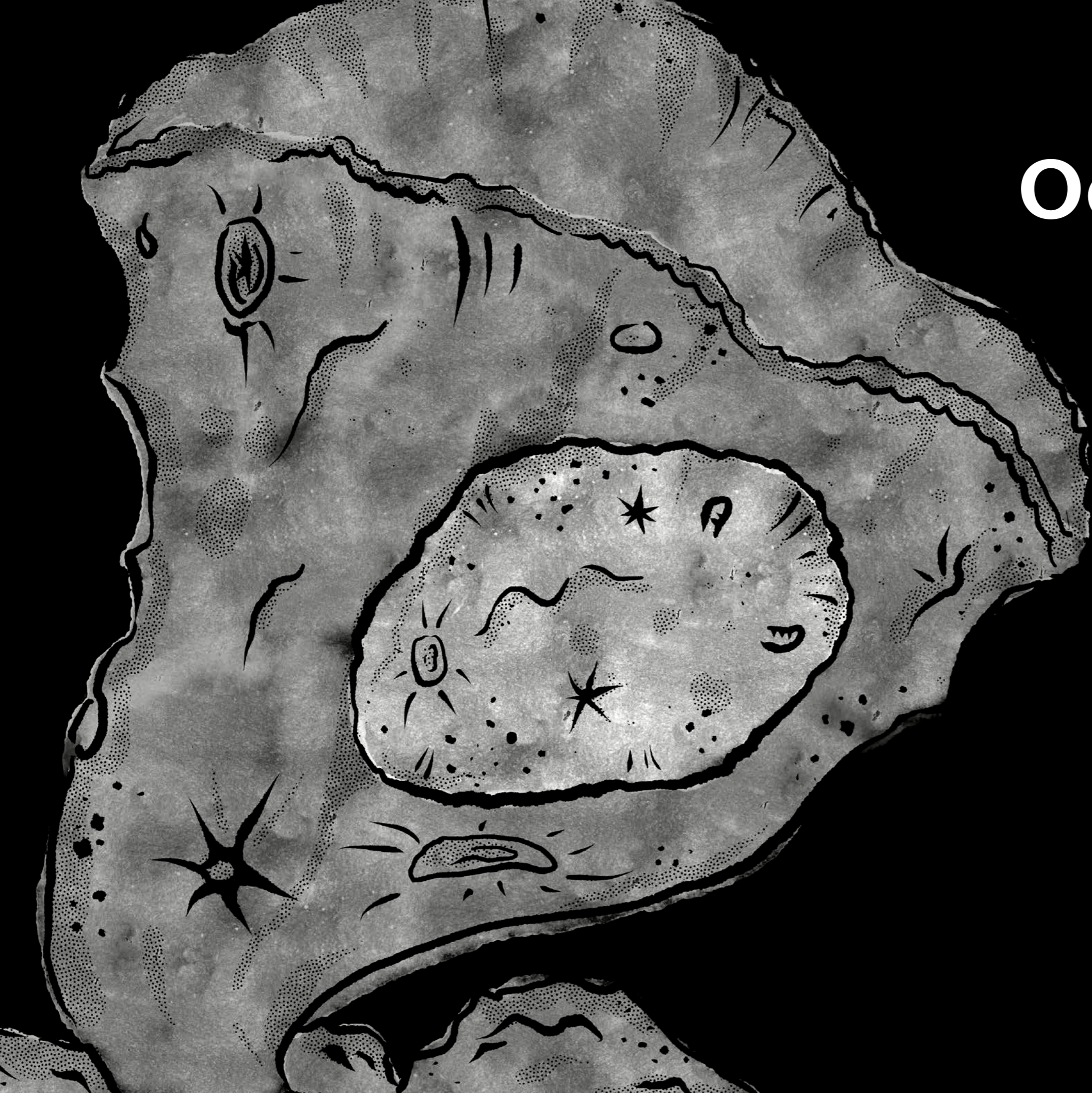

1: *Pteraeolidia ianthina* - solární slimák,
2: *Gymnodoris aurita*, 3: *Tyrannodoris luteolineata* - slimáci kanibalové

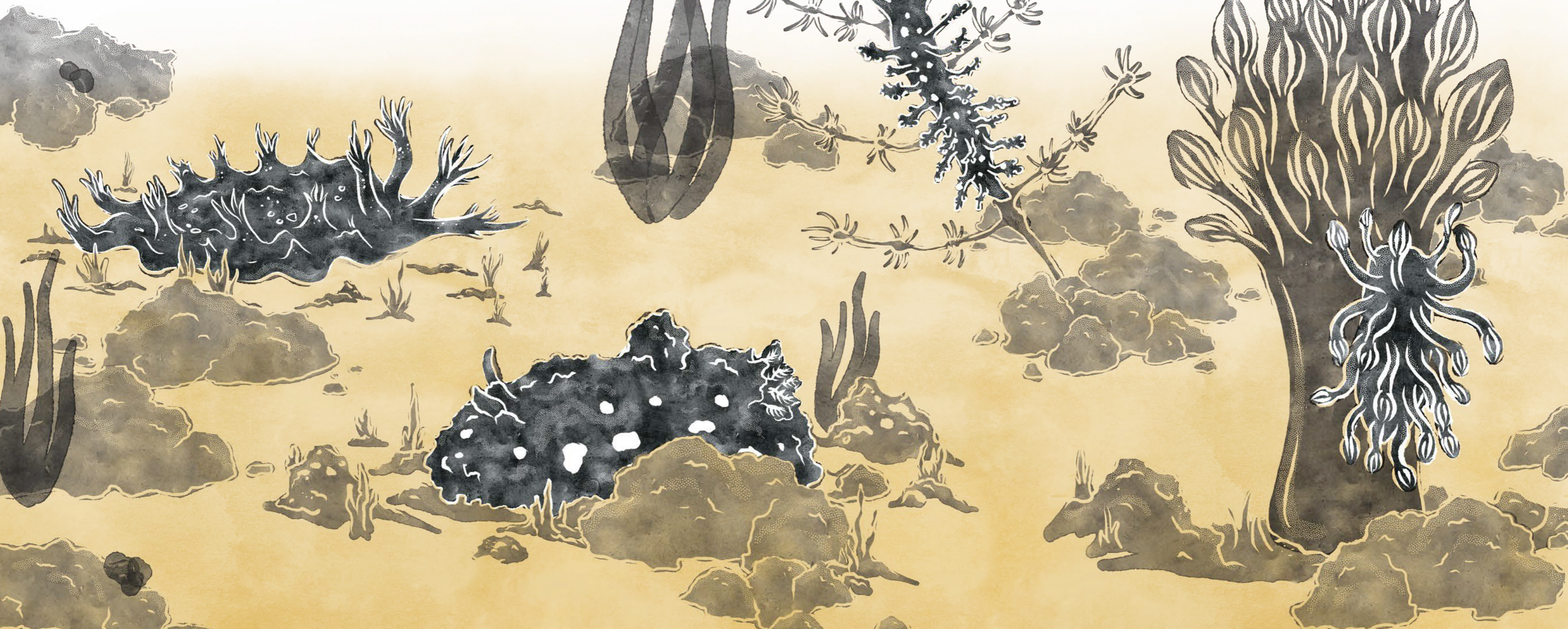
Ochrana a obrana

Bojuj nebo se schovej

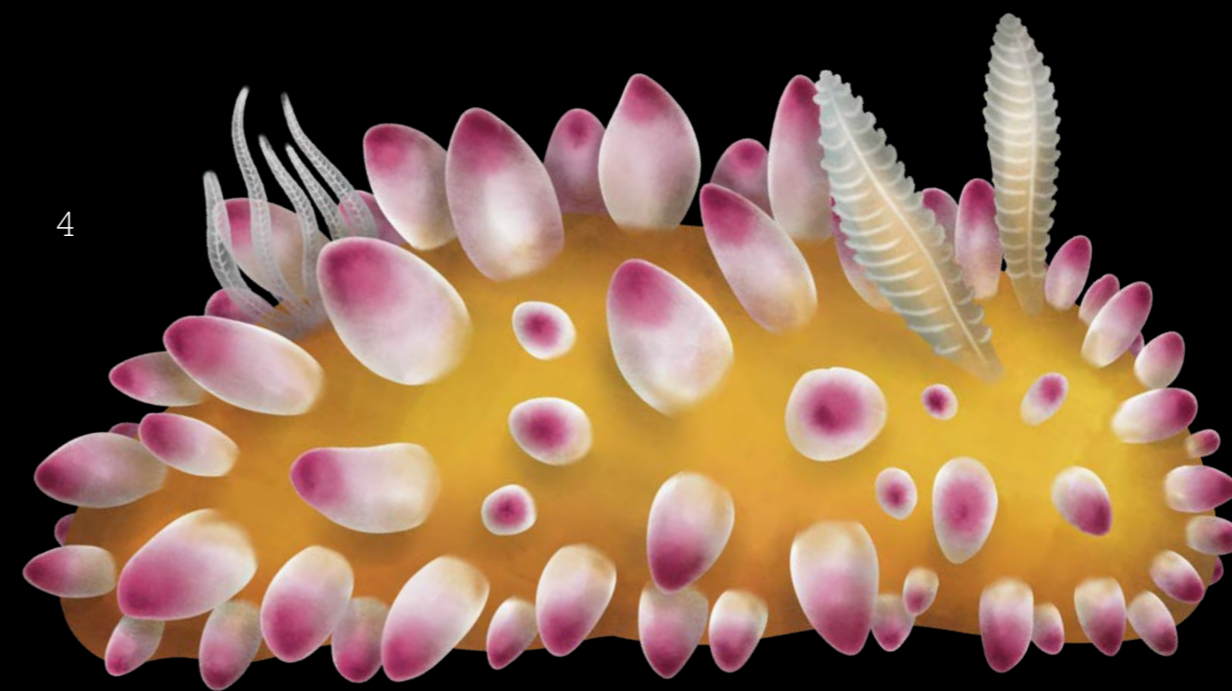
Vzhledem k tomu, že nahožábří během vývoje ztratili ochrannou schránku, museli si bezpečí zařídit jinak. Přizpůsobili se tedy řadou důmyslných **kamufláží** a **obraných strategií**. Někteří mají stavbu těla či zbarvení velmi podobné prostředí, kde žijí, ať už jsou to kameny a písek, nebo koráli, mořské houby a sasanky. Pro predátory se tak stanou takřka **neviditelnými**. Jiní se chrání například vylučováním **toxických látek** či **žahavými buňkami**, které získávají požitáním houbců, korálů a trubýšů.

1

4

2

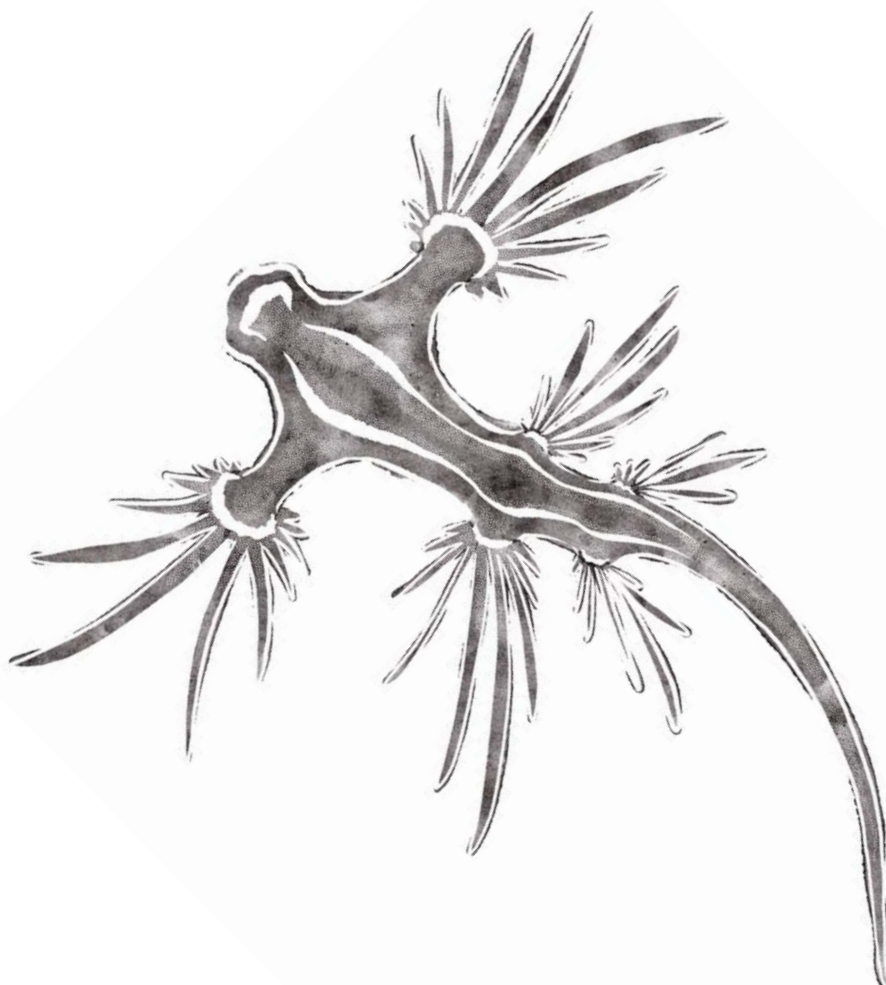
3

5

1: *Jorunna funebris* - drobné jehličky po těle, 2: *Phylliroe bucephalum* - bioluminiscence, 3: *Gymnodoris* sp. 5. - silná tuhá kůže, 4: *Cadlinella ornatissima* - vylučování toxinů, 5: *Flabellina exoptata* - žahavé buňky v zádových výběžcích

Nahožábří

Text a ilustrace: Lucie Stratilová

Kniha vznikla jako bakalářská práce
v ateliéru Didaktické ilustrace
Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara
pod vedením akad. mal. Renáty Fučíkové.
Tisk a vazba: Indigoprint s.r.o., Praha
Plzeň 2022